

Úvod k metodice etické výchovy

Doplňující vzdělávací obor (DVO) Etická výchova

DVO Etická výchova je založen na systematickém osvojování sociálních dovedností a etických ctností. Důraz je kladen především na prosociálnost, tj. schopnost jedince jednat ve prospěch druhých bez očekávání protislužby. Deset základních témat, která tvoří kurikulum etické výchovy, nazýváme výchovný program.

Edukační metody jsou zaměřeny především na reflexi zkušenosti žáka, kterou získá buď přímo v hodinách etické výchovy při zážitkové výuce, nebo v reálném životě. Důležitou roli při výuce etické výchovy hraje rovněž samotný učitel. Jedná se především o jeho osobní příklad. Soubor faktorů, které jsou zásadní při působení učitele na žáky, nazýváme výchovný styl. Konkrétní informace o DVO Etická výchova nalezou zájemci na metodickém webu www.etickavychova.cz nebo <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/2895/eticka-vychova.html/>.

Zásady výuky DVO Etická výchova

Pro osvojování sociálních dovedností a etických ctností u žáků je základem osobní příklad učitele. Učitel etické výchovy by proto měl usilovat o osobní sebezvoj a vzdělávání, které je v různých kurzech a workshopech nabízeno. V hodinách etické výchovy vystupuje učitel spíše jako moderátor a facilitátor. Podněcuje žáky k přemýšlení nad prožitou zkušeností a k vyjadřování vlastních názorů. Při reflexích je proto vhodné, když své postřehy vysloví až jako poslední. I přitom se ovšem nesnaží vystupovat jako expert, který všechno ví, a tím strhuje pozornost na sebe.

Je také důležité, aby názory jednotlivých žáků učitel nijak nehodnotil, ale vhodnými otázkami je podněcoval k dalšímu přemýšlení. Pokud se ve třídě objeví problém, který chtějí žáci řešit, měl by mít v hodinách etické výchovy přednost před tématem hodiny. Je dobré ovšem i v tomto případě dodržet ve všech ohledech přiměřenost. Vzhledem k tomu, že při hodinách etické výchovy mohou žáci zažívat atmosféru důvěry, mohla by se jak pro jednotlivce, tak pro skupinu stát ohrožující tzv. divoká upřímnost. Výuka etické výchovy není psychotherapeutickým působením a učitel by měl mít tuto skutečnost neustále na paměti.

Je vhodné připomínat žákům, že jednotlivé aktivity (tj. hry, metody) mají experimentální charakter, a proto je vhodné, aby se nebáli prožít dané zkušenosti. Vzhledem k tomuto charakteru aktivit není dobré je přerušovat a přesouvat do další hodiny. Učitel by měl mít proto připraveny různé varianty struktury vyučovací hodiny. Vzhledem k náročnosti některých aktivit by měli mít žáci možnost se jich z osobních důvodů neúčastnit. Zkušenosti ukazují, že se nejedná o častý jev, nicméně učitel by měl být na něj připraven.

Jako vhodná forma se jeví při realizaci aktivit uspořádání židlí ve třídě do kruhu. Pro žáky to může symbolizovat vzájemnou rovnost a také skutečnost, že z uzavřeného kruhu se nevynáší, což může podporovat vzájemnou důvěru. Toto uspořádání také usnadňuje skupinovou komunikaci. Doporučujeme učitelům na začátku hodiny věnovat přiměřený prostor k tomu, aby žáci kruh uspořádali pravidelně a aby např. všichni na sebe navzájem viděli. Taková drobnost na zahájení hodiny může přinést v dalším průběhu svoje efekty.

Co se týče známkování, jeví se jako nejvhodnější způsob slovní hodnocení. V případě, že tato praxe na škole není praktikována, doporučujeme zavést bodový systém a po důkladném zvážení vhodné činnosti bodovat. Jinou formou může být přímé známkování pečlivě vybraných činností, se kterými je nutné žáky na začátku školního roku seznámit. Upozorňujeme ovšem na to, že podstatou etické výchovy je budování vztahu skrze osvojování sociálních dovedností a tento proces nemůže být degradován na pouhé usilování o co nejvyšší body či nejlepší známku. Nepřijatelné je hodnotit názory žáků či jejich osobnostní vývoj.

Zásady práce s učebnicí

Pro 4.–9. ročník byla vytvořena sada učebnic, pracovních listů a metodik. Pro 1.–3. ročník byly vytvořeny pracovní listy a metodiky. Rozvržení témat do jednotlivých ročníků je dáno Školním vzdělávacím programem (ŠVP), který byl vytvořen odborníky v rámci projektu a který počítá s časovou dotací jedna hodina týdně v každém ročníku. ŠVP pro všechny ročníky lze opět najít na metodickém portále www.etickavychova.cz.

Základní jednotkou výukových materiálů je lekce, což představuje jednu vyučovací hodinu. Vzhledem k časové dotaci je tedy pro každý ročník vytvořeno 36 lekcí. Pořadí lekcí je doporučené a výuka etické výchovy by se měla na škole řídit především podle celkové koncepce DVO. Zpracování učebnic a pracovních listů přináší více námětů pro výuku etické výchovy, než je možné za 45 minut stihnout. Počítáme s tím, že úroveň osvojování sociálních dovedností je v jednotlivých třídách různá a je na učiteli, aby na základě znalosti skupiny vybral ty nejvhodnější metody a aktivity. Rovněž počítáme s tím, že na většině škol se etická výchova vyučuje pouze v některých ročnících, takže při vhodné modifikaci lekcí je možné jejich využití i v jiné věkové skupině, než pro kterou jsou původně určeny. Zpracování jednotlivých lekcí v učebnicích a pracovních listech je uzpůsobeno tak, aby bylo snadné podklady pro žáky podle potřeby okopírovat. Nicméně použití předložených učebních materiálů předpokládá důkladnou přípravu učitele na každou hodinu.

Pro učitele je základní pomůckou při výuce etické výchovy metodika. Pro snadnější práci obsahuje u každé lekce náhled odpovídající strany v učebnici a pracovních listech. Pokud ovšem lekce v učebnici nebo pracovních listech obsahuje více stran, nemohli jsme je z technických důvodů do metodiky zařadit. Proto doporučujeme vždy alespoň rámcově do učebnic a pracovních listů při přípravě na hodinu nahlédnout.

Pro snadnější orientaci v metodice jsme vytvořili sadu ikon. Základním motivem je postava agenta Kixe, který je hlavním aktérem audiovizuální pomůcky, která byla vytvořena jako další podpůrný materiál ke každému z deseti základních témat kurikula DVO. Jednotlivé díly jsou volně přístupné opět v rámci metodického webu www.etickavychova.cz. K této pomůcce byla vytvořena metodika, která obsahuje další poměrně široké odborné informace k výuce DVO Etická výchova. Seznam jednotlivých ikon s vysvětlením jejich významu je následující:

Metodika

Význam	Ikona
Cíl	
Pomůcky	
Práce s tématem	
Na co se mohou žáci ptát	
Varianty	
Doporučení/pozor	
Transfer do života	

Učebnice obsahuje doplňující obrazový materiál, komiks pod názvem Na obloze mrak, pro propojení audiovizuální pomůcky s učebnicí.

Učebnice a pracovní listy

Význam	Ikona
Přečti si	
Úkol pro vás	
Doplň	
Odpověz	
Vyhledej	
Zamysli se	
Vytvořte dvojice	
Pracujte ve skupině	
Komunitní kruh	

Jedním ze základních bodů koncepce DVO Etická výchova je systematický postup nácviku jednotlivých sociálních dovedností. Jedná se o tři fáze, po kterých vždy následuje reflexe ve skupině:

- Senzibilizace – při které dojde ke vhodnému zcitlivění žáků pro dané téma.
- Nácvik ve třídě – při kterém žáci skrze vhodné metody pracují na osvojení si příslušné dovednosti.
- Transfer do reálného prostředí – při kterém žáci přenášejí zkušenosti z výuky skrze určité metody do reálného prostředí.

Chtěli bychom opětovně zdůraznit, že získaná zkušenost nemá význam, pokud nedojde k její reflexi buď skrze vhodné otázky, které žákům klade učitel, nebo další vhodné metody. Náměty a konkrétní aktivity k těmto třem fázím tvoří základní kostru zpracování každé lekce v metodice. Vzhledem k náročnosti některých témat doporučujeme při výuce jít spíše do hloubky, tj. k dostatečnému nácviku. Proto je vhodné v odůvodněných případech lekci raději rozdělit do více hodin a v souvislosti s časovou dotací některá témata vynechat nebo jim vyčlenit jiný časový prostor např. v třídnických hodinách, projektech, projektových dnech, výjezdech se třídou, výletech atd. Doporučujeme také věnovat dostatečnou pozornost transferu do reálného prostředí a jeho reflexi na začátku další vyučovací hodiny. Jinak žáci postupně ztratí motivaci k plnění úkolů v rámci jeho realizace.

Na závěr každého tématu zpracovaného v jednotlivých lekcích je nutné provést jednoduché zevšeobecnění buď tak, jak je uvedeno v metodice, nebo jiným vhodným způsobem. Iniciativnosti učitelů se meze nekladou, nicméně vždy je potřeba vycházet z dostatečné odbornosti a respektovat koncepci DVO Etická výchova. Z tohoto důvodu je optimální, když učitel etické výchovy absolvuje dlouhodobý akreditovaný odborný kurz v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků.

Při této práci jsme se neobešli bez pomoci řady odborníků z České republiky (doc. PhDr. Pavel Vacek, Ph.D., PhDr. Eva Švarcová, Ph.D.) i ze zahraničí (PaedDr. Olga Križová, PaedDr. Eva Ivanová, Mgr. Ivan Podmanický, Ph.D.), kteří prokázali vysokou míru prosociálnosti a kterým za vše děkujeme. Vážíme si rovněž práce prof. Roberta Rocheho Olivara a Mgr. Ladislava Lencze, kteří zásadním způsobem inspirovali koncepci DVO Etická výchova.

Pavel Motyčka, metodik